

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10-05.01/242.00.1/ Б/ОК17-2023
	Екземпляр № 1	Арк. 15/ 1

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою факультету
бізнесу та сфери обслуговування

«30» серпня 2023 р., протокол №05

Голова Вченої ради
Галина ТАРАСЮК

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ТУРИСТИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО»**

для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
спеціальності 242 «Туризм»
освітньо-професійна програма «Туризм»
факультет бізнесу та сфери обслуговування
кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

Схвалено на засіданні
кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
«28» серпня 2023 р., протокол № 07

Т.в.о. завідувача кафедри
Галина ТАРАСЮК

Гарант освітньо-професійної програми
Марина КРУГЛЯК

Розробник: кандидат історичних наук, доцент Марина КРУГЛЯК

Житомир
2023 – 2024 н.р.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк_15/2

1. Опис навчальної дисципліни			
Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 24 «Сфера обслуговування»	Нормативна	
Модулів – 3	Спеціальність 242 «Туризм»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		2-й	-
Загальна кількість годин – 120		Семестр	
		3-й	-
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4	Освітній ступінь «бакалавр»	Лекції	
		32 год.	-
		Практичні	
		32 год.	-
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
56 год.			
		Вид контролю: залік	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 53 % аудиторних занять, 47% самостійної та індивідуальної роботи.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк_15/3

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Дисципліна «Туристичне краєзнавство» є дисципліною професійної підготовки обов'язкового компоненту освітньо-професійної програми зі спеціальності 242 «Туризм».

Передумова для вивчення дисципліни базується на вивченні таких дисциплін як «Історія розвитку туризму у світі та в Україні», «Туристичні ресурси України» та є підґрунтям для подальшого вивчення дисципліни «Географія туризму».

Метою навчальної дисципліни є формування знань сутності туристичного краєзнавства через освоєння географії та історії рідного краю (Волині-Житомирщини) на основі пізнання процесу регіонального розвитку в цілому, аналізуючи всю сукупність етнічно-національних, суспільно-політичних, соціально-економічних та культурно-релігійних чинників.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- сприяти розвитку у здобувачів вищої освіти національно-патріотичної свідомості, любові до рідного краю – малої Батьківщини;
- освоєння студентами історичного понятійного апарату предмета;
- розвиток історико-хронологічної пам'яті;
- ознайомлення здобувачів вищої освіти з етапами вивчення та пізнання природи та історії Житомирщини, працями науковців та дослідників, присвячених географії, історії, культурі та соціальному устрою рідного краю;
- сприяти розвитку у студентів творчого мислення, здатності самостійно інтерпретувати регіональний історичний процес;
- вміти визначати сутнісні риси туристичних DESTINATION регіону та специфіку їх використання в туристичній діяльності.

Відповідно до освітньо-професійної програми «Туризм», та стандарту вищої освіти зі спеціальності 242 «Туризм» (наказ МОН України від 04.10.2018 №1068) вивчення дисципліни «Туристичне краєзнавство» сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких **компетентностей:**

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК03. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК08. Навички використання інформаційних та комунікаційних технологій.

Фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

ФК01. Знання та розуміння предметної області та розуміння специфіки професійної діяльності.

ФК05. Розуміння сучасних тенденцій і регіональних пріоритетів розвитку туризму в цілому та окремих його форм і видів.

ФК10. Здатність здійснювати моніторинг, інтерпретувати, аналізувати та систематизувати туристичну інформацію, уміння презентувати туристичний інформаційний матеріал.

ФК12. Здатність визначати індивідуальні туристичні потреби, використовувати сучасні технології обслуговування туристів та вести претензійну роботу.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідас ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк_15/4

ФК14. Здатність працювати у міжнародному середовищі на основі позитивного ставлення до *несхожості* до інших культур, поваги до різноманітності та мультикультурності, розуміння місцевих і професійних традицій інших країн, розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці.

Отримані знання з навчальної дисципліни стануть складовими наступних **програмних результатів навчання (РН)** за спеціальністю 242 «Туризм»:

РН03. Називати основні форми і види туризму, здійснювати їх класифікацію.

РН04. Пояснювати особливості організації рекреаційно-туристичного простору.

РН08. Проявляти повагу до індивідуального і культурного різноманіття.

РН13. Аналізувати рекреаційно-туристичний потенціал території.

3. Програма навчальної дисципліни Змістовий модуль 1. Географічне краєзнавство

Тема 1. Вступ. Туристичне краєзнавство України: об'єкт, предмет, основні завдання, теоретико-методологічні засади.

Туристичне краєзнавство як навчальна дисципліна. Сутність та теоретико-методологічні засади національного краєзнавства, взаємозв'язок з іншими дисциплінами. Об'єкт і предмет туристичного краєзнавства. Функції та методи дослідження національного краєзнавства. Джерела національного краєзнавства. Провідні українські краєзнавці та їхні праці.

Тема 2. Історія становлення й розвитку краєзнавства в Україні та Житомирській області.

Родовід українського краєзнавства, його давні традиції. Фундатори національного краєзнавства. Періодизація національного краєзнавства. Розвиток краєзнавства в Українській РСР. Утворення та діяльність Всеукраїнської Спілки краєзнавців. Розвиток краєзнавства Житомирщини. З історії природничих досліджень краю. Розвиток і становлення етнографічного краєзнавства на Волині-Житомирщині. Загальні відомості про Житомирську область (географічне положення, адміністративно-територіальний устрій, деякі історичні факти). Житомир – центр Житомирської області (загальні відомості). Походження назви «Житомир» в історичній літературі. Відомі краєзнавці Житомирщини (Микола Юхимович Костриця, Георгій Павлович Мокрицький, Руслан Юрійович Кондратюк, Іон Срульович Винокур, Геннадій Леонідович Махорін, Борис Абрамович Кругляк та ін.).

Тема 3. Основні форми поверхні Житомирщини.

Геологічна будова і рельєф Житомирської області. Словечансько-Овруцький, Білорозовицько-Топильнянський, Озерянський кряжі. Урочище Корніїв.

Гірські породи і мінерали, корисні копалини Житомирщини. Основні родовища (Головинське родовище лабрадориту, Омелянівське, Коростенське, Коростишівське, Корнинське, Лизниківське родовища граніту, Іршанський титанорудний район та ін.).

Пам'ятки природи рідного краю: геологічні пам'ятки (скелі «Голова Чацького», «Чотири брати», «Баранячі лоби», «Велетенські котли», «Ольжині купальні», скеля Крашевського, рукотворний водоспад Вчелька, Мальовничі скелі, скеледром у Денишах, об'єкт Скеля в Коростені, Камінне Село); пам'ятки садово-паркового мистецтва (Парк культури і відпочинку в Житомирі ім. Ю. Гагаріна (Шодуарівський парк), Верхівнянський, Івницький, Новочорторійський, Трощанський, Городницький парки) та ін.

Тема 4. Клімат та погода Житомирщини. Водні об'єкти регіону.

Клімат Житомирщини. Погода, метеорологічні і фенологічні спостереження. Знані

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідас ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк_15/5

організатори метеорологічних спостережень на Житомирщині – М. П. Кудрицький та С. А. Бржозовський. Народні звичаї та календарні обряди. Природні стихійні явища у нашій місцевості.

Водні об'єкти Житомирщини. Використання і охорона води. Гідрологічні заказники загальнодержавного значення: Забарський, Червоновільський, Дідове Озеро.

Тема 5. Ґрунти Житомирщини. Рослинний і тваринний світ.

Ґрунт, його склад та властивості. Рослинність рідного краю. Поліський заповідник, «Поясківський» лісовий заказник, «Городницький» ботанічний заказник, «Туганівський» лісовий заказник, урочище «Корніїв». Ботанік Р. Й. Собкевич – знаний дослідник краю.

Тваринний світ Житомирщини. «Казява», зоологічний заказник; «Кутне», зоологічний заказник; «Дідове Озеро», гідрологічний заказник. Знаний дослідник фауни Житомирщини В. І. Бруховський.

Охорона рослинного і тваринного світу. Лікарські рослини і гриби Житомирщини. Наслідки аварії на Чорнобильській атомній електростанції.

Змістовий модуль 2. Історичне краєзнавство

Тема 6. Давня історія Житомирщини. Давньоруський період.

Археологічне минуле Житомирщини. Східнослов'янські племена на території Житомирщини. Житомирщина за правління перших руських князів. Поява Житомира та інших міст Житомирщини. Розвиток регіону в умовах децентралізації. Монголо-татарська навала і її відлуння на Житомирщині.

Тема 7. Литовсько-польська та козацька доба в історії Житомирщини. Житомирщина у складі Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.).

Входження земель Житомирщини до складу Литовської держави. Особливості життя місцевого населення у складі Великого князівства Литовського. Входження Житомирщини до складу Речі Посполитої. Селянсько-козацькі повстання проти польського панування. Житомирщина в роки Національно-Визвольної війни під проводом Б. Хмельницького та період «Руїни». Наш край у XVIII ст. Повстання Семена Палія і наш край. Гайдамацький рух на Житомирщині. Входження території Житомирщини до складу Російської імперії. Становлення та розвиток Житомира як губернського центру Волині. Політичне, соціально-економічне та культурне життя Житомирщини кінця XVIII – початку XX століть.

Тема 8. Житомирщина в період боротьби за становлення державності (1917-1921рр.)

Українська Центральна Рада і Житомирщина. Житомирщина в роки гетьманського правління П. Скоропадського та Директорії. Події II-го Зимового походу на Житомирщині.

Тема 9. Наш край у 20–30-ті рр. XX ст.

Становлення радянської влади на Житомирщині. Народне господарство Житомирщини в період політики «воєнного комунізму» та «нової економічної політики». Суперечливий характер політичного та економічного розвитку України наприкінці 20-30-х рр. XX ст. Згорання НЕПу. Негативні наслідки форсованої індустріалізації та насильницької колективізації. Голод 1932–1933 рр. Культура 1920–1930-х рр. Іван Кочерга, Олександр Довженко і наш край.

Тема 10. Житомирщина в роки Другої світової війни й повоєнної відбудови.

Напад Німеччини на Радянський Союз. Бомбардування Житомира. «Нацистський новий

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідас ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк_15/6

порядок». Бердичівська трагедія. Житомирське гетто. Голокост. Житомиряни – праведники народів світу. Повсякденне життя мешканців Житомирщини в умовах окупації. Радянський і націоналістичний Рухи Опору. Відомі радянські підпільники і партизани (Г. Шелушков, Н. Сосніна, О. Сябрук, родина Цендровських). Діячі ОУН-М і ОУН-Б на Житомирщині. «Поліська Січ» Тараса Бульби-Боровця. Вбивство О. Сеника й М. Сціборського в Житомирі. Визволення Житомирщини. Житомирсько-Бердичівська операція.

Труднощі повоєнної відбудови народного господарства.

Тема 11. Наш край у 50–80-ті рр. ХХ ст.

Житомирщина за часів хрущовської «відлиги». «Застій». Дисидентський рух. Євген Концевич, Василь Овсієнко. Промисловість, населення, будівництво і архітектура, транспорт і зв'язок, охорона здоров'я. Культура і спорт на Житомирщині.

Тема 12. Житомирщина в роки «перебудови» і незалежності.

Особливості соціально-економічної та політичної ситуації. Політика «гласності». Алла Ярошинська. Чорнобильська катастрофа та її наслідки для районів області. Проголошення державної незалежності. Труднощі становлення нової держави. Відродження краєзнавчого руху.

Змістовий модуль 3. Соціальне краєзнавство

Тема 13. Населення Житомирщини.

Перший Всеукраїнський перепис населення 2001 року і Житомирщина. Національні меншини рідного краю (поляки, чехи, євреї, росіяни, білоруси, їхні національно-культурні товариства). Українські народні промисли на Житомирщині (бортництво, лозоплетіння, гончарство, обробка каменя та ін.).

Тема 14. Промисловість і сільське господарство Житомирської області.

Основні підприємства області. «Рудь», «М'ясна гільдія», «Фаворит», «Кромберг і Шуберт», панчішна фабрика, лікєро-горілчаний завод, «Житомирські ласощі», «Руден» «Organic milk» тощо. Особливості розвитку аграрного сектора. Будівництво. Споживчий ринок і зовнішньоторговельна діяльність. Мале підприємництво. Транспорт і шляхи сполучення (залізничні вузли; автовокзали; авіаційний транспорт; автомобільний транспорт; річковий транспорт). Зв'язок загального користування. Соціальна сфера. Соціальний захист. Заробітна плата і рівень життя населення. Трудові ресурси регіону. Охорона здоров'я.

Тема 15. Культурне життя на Житомирщині. Пам'ятки історії і культури. Видатні земляки.

Освіта і наука на Житомирщині. Провідні університети області. Історія Державного університету «Житомирська політехніка». Пам'ятні і визначні місця області. Художні колективи Житомирщини. «Сонечко». Житомирський академічний український музично-драматичний театр. «Льонок». Обласний ляльковий театр. Хорова капела «Орея». Музеї Житомирщини. Духовне життя рідного краю. Видатні земляки (Сергій Корольов, Леся Українка, Святослав Ріхтер, Володимир Короленко, Джозеф Конрад, Всеволод Нестайко, Мирослав Попович, Зоя Гайдай, Олег Ольжич (Кандиба), Марина Поплавська та ін.).

Тема 16. Туристична привабливість Житомирщини. Основні туристично-краєзнавчі маршрути.

Житомир туристичний. Туристична привабливість населених пунктів області. Фестивалі і

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк_15/7

конкурси області: гастрономічні фестивалі (Свято дерунів у Коростені, Фестиваль малини у с. Малинівка Малинського району, Ягідний фестиваль “Брусвяна”, с. Костовці, Брусилівський район, рибний фестиваль «Fish Food Fest» в с. Перлявка Житомирського району) Пісенний Спас, «Купальські роси» тощо. Наслідки пандемії COVID-19 та вплив війни на розвиток туризму в Житомирській області.

Змістові модулі і теми	Кількість годин			
	денна форма			
	У с ь о г о	л е к ц і ї	п р а к т и ч н і	сам ості йна роб ота
Модуль 1				
Змістовий модуль 1. Географічне краєзнавство				
Тема 1. Вступ. Туристичне краєзнавство України: об’єкт, предмет, основні завдання, теоретико-методологічні засади.	6	2	2	2
Тема 2. Історія становлення й розвитку краєзнавства в Україні та Житомирській області.	10	2	2	6
Тема 3. Основні форми поверхні Житомирщини.	10	2	2	6
Тема 4. Клімат та погода Житомирщини. Водні об’єкти регіону.	6	2	2	2
Тема 5. Ґрунти Житомирщини. Рослинний і тваринний світ.	8	2	2	4
Разом за змістовий модуль 1	40	10	10	20
Змістовий модуль 2. Історичне краєзнавство				
Тема 6. Давня історія Житомирщини. Давньоруський період.	6	2	2	2
Тема 7. Литовсько-польська та козацька доба в історії Житомирщини. Житомирщина у складі Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.).	8	2	2	4
Тема 8. Житомирщина в період боротьби за становлення державності (1917–1921 рр.).	8	2	2	4
Тема 9. Наш край у 20–30-ті рр. XX ст.	6	2	2	2
Тема 10. Житомирщина в роки Другої світової війни й повоєнної відбудови	8	2	2	4
Тема 11. Наш край у 50–80-ті рр. XX ст.	6	2	2	2
Тема 12. Житомирщина в роки «перебудови» і незалежності	8	2	2	4

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк_15/8

Разом за змістовий модуль 2	50	14	14	22
Змістовий модуль 3. Соціальне краєзнавство				
Тема 13. Населення Житомирщини.	6	2	2	2
Тема 14. Промисловість і сільське господарство Житомирської області.	8	2	2	4
Тема 15. Культурне життя на Житомирщині. Пам'ятки історії і культури. Видатні земляки.	8	2	2	4
Тема 16. Туристична привабливість Житомирщини. Основні туристично-краєзнавчі маршрути.	8	2	2	4
Разом за змістовий модуль 3	30	8	8	14
ВСЬОГО	120	32	32	56

4. Структура (тематичний план) навчальної дисципліни

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк_15/9

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		денна форма
1	Вступ. Історія становлення й розвитку краєзнавства в Україні та Житомирській області.	2
2	Житомирська область на карті України.	2
3	Основні форми поверхні Житомирщини.	2
4	Клімат і погода Житомирщини.	2
5	Водні об'єкти Житомирщини.	2
6	Ґрунти Житомирщини. Рослинний і тваринний світ.	2
7	Давня історія Житомирщини. Давньоруський період.	2
8	Литовсько-польська та козацька доба в історії Житомирщини.	2
9	Житомирщина у складі Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.).	2
10	Житомирщина в період боротьби за становлення державності (1917–1921 рр.).	2
11	Наш край у 20–30-ті рр. XX ст.	2
12	Житомирщина в роки Другої світової війни й повоєнної відбудови	2
13	Наш край у 50–80-ті рр. XX ст.	2
14	Житомирщина в роки «перебудови» і незалежності.	2
15	Культурне життя на Житомирщині. Пам'ятки історії і культури. Видатні земляки	2
16	Туристична привабливість Житомирщини. Основні туристсько-краєзнавчі маршрути.	2
РАЗОМ		32

6. Завдання для самостійної роботи

Тема 1. Вступ. Туристичне краєзнавство України: об'єкт, предмет, основні завдання,

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідас ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк_15/10

теоретико-методологічні засади.

1. Сутність та теоретико-методологічні засади національного краєзнавства, взаємозв'язок з іншими дисциплінами.
2. Джерела національного краєзнавства.
3. Провідні українські краєзнавці та їхні праці.

Тема 2. . Історія становлення й розвитку краєзнавства в Україні та Житомирській області.

1. Родовід українського краєзнавства, його давні традиції.
2. Фундатори національного краєзнавства.
3. Розвиток краєзнавства в Українській РСР. Утворення та діяльність Всеукраїнської Спілки краєзнавців.
4. Розвиток краєзнавства на Волині-Житомирщині.
5. Краєзнавча література ХХ – початку ХХІ ст.
6. Відомі краєзнавці Житомирщини (Микола Юхимович Костриця, Георгій Павлович Мокрицький, Руслан Юрійович Кондратюк, Іон Срульович Винокур, Геннадій Леонідович Махорін, Борис Абрамович Кругляк та ін.).
7. Нова адміністративно-територіальна реформа 2020 року і наш край.

Тема 3. Основні форми поверхні Житомирщини.

1. Геологічна будова і рельєф Житомирської області.
2. Пам'ятки природи рідного краю: геологічні пам'ятки (скелі «Голова Чацького», «Чотири брати», «Баранячі лоби», «Велетенські котли», «Ольжині купальні», скеля Крашевського, рукотворний водоспад Вчелька, Мальовничі скелі, скеледром у Денишах, об'єкт Скеля в Коростені, Кам'яне Село).

Тема 4. Клімат і погода Житомирщини. Водні об'єкти регіону.

1. Погода, метеорологічні і фенологічні спостереження.
2. Знані організатори метеорологічних спостережень на Житомирщині – М. П. Кудрицький та С. А. Бржозовський.
3. Народні звичаї та календарні обряди.
4. Використання і охорона води.
5. Історія Житомирського водоканалу.

Тема 5. Ґрунти Житомирщини. Рослинний і тваринний світ.

1. Поліський заповідник.
2. Ботанік Р. Й. Собкевич – знаний дослідник краю.
3. Знаний дослідник фауни Житомирщини В. І. Бруховський.
4. Охорона рослинного і тваринного світу.
5. Лікарські рослини і гриби Житомирщини.
6. Наслідки аварії на Чорнобильській атомній електростанції.

Тема 6. Давня історія Житомирщини. Давньоруський період.

1. Східнослов'янські племена на території Житомирщини.
2. Поява Житомира та інших міст Житомирщини.
3. Монголо-татарська навала і її відлуння на Житомирщині.
4. Пам'ятки культури Києворуського періоду на Житомирщині. Свято-Василівський собор в Овручі.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк. 15/ 11

Тема 7. Литовсько-польська та козацька доба в історії Житомирщини. Житомирщина у складі Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.).

1. Особливості життя місцевого населення у складі Великого князівства Литовського.
2. Наш край у XVIII ст.
3. Повстання Семена Палія і наш край.
4. Гайдамацький рух на Житомирщині.
5. Становлення та розвиток Житомира як губерньського центру Волині.
6. Національні меншини на Житомирщині.
7. Перший Всеросійський перепис населення 1897 р. і наш край.
8. Періодичні видання Волині наприкінці XIX – на початку XX ст.

Тема 8. Житомирщина в період боротьби за становлення державності (1917–1921 рр.)

1. Житомирщина в роки гетьманського правління П. Скоропадського та Директорії.
2. Події II-го Зимового походу на Житомирщині.
3. Житомиряни – діячі культури всеукраїнського масштабу (Б. Лятошинський, В. Косенко, О. Довженко та ін.

Тема 9. Наш край у 20–30-ті рр. XX ст.

1. Згортання НЕПу. Негативні наслідки форсованої індустріалізації та насильницької колективізації.
2. Голод 1932-1933 рр.
3. Культура 1920-1930-х рр. Іван Кочерга, Олександр Довженко і наш край.

Тема 10. Житомирщина в роки Другої світової війни й повоєнної відбудови.

1. Бердичівська трагедія.
2. Житомирське гетто.
3. Житомиряни – праведники народів світу.
4. Повсякденне життя мешканців Житомирщини в умовах окупації.
5. Вбивство О. Сеника й М. Сціборського в Житомирі.
6. Труднощі повоєнної відбудови народного господарства.

Тема 11. Наш край у 50-80-ті рр. XX ст.

1. Житомирщина за часів хрущовської «відлиги».
2. Культура і спорт на Житомирщині.

Тема 12. Житомирщина в роки «перебудови» і незалежності.

1. Алла Ярошинська.
2. Чорнобильська катастрофа та її наслідки для районів області.
3. Житомирщина на шляху до незалежності. Політичні події у краї у 1989–1991 рр.

Тема 13. Населення Житомирщини.

1. Українські народні промисли на Житомирщині (бортництво, лозоплетіння,

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк. 15/ 12

гончарство, обробка каменя та ін.).

2. Перепис населення 2001 року і наш край.
3. Національні меншини Житомирської області та їхній внесок у розвиток освіти і культури.

Тема 14. Промисловість і сільське господарство Житомирської області.

1. Особливості розвитку аграрного сектора.
2. Будівництво.
3. Споживчий ринок і зовнішньоторговельна діяльність.
4. Соціальна сфера. Соціальний захист. Заробітна плата і рівень життя населення. Трудові ресурси регіону. Охорона здоров'я.

Тема 15. Культурне життя на Житомирщині. Пам'ятки історії і культури. Видатні земляки.

1. Історія Державного університету «Житомирська політехніка».
2. Музеї і арт-об'єкти Житомирщини.
3. Видатні земляки (Сергій Корольов, Леся Українка, Володимир Короленко, Джозеф Конрад, Всеволод Нестайко, Мирослав Попович, Зоя Гайдай, Олег Ольжич, Марина Поплавська та ін.).

Тема 16. Туристична привабливість Житомирщини. Основні туристсько-красназавчі маршрути.

1. Житомир туристичний.
2. Туристична привабливість населених пунктів області.
3. Провідні туристичні фірми області та їхні пропозиції (після пандемії COVID-19 та в умовах війни).

7. Індивідуальні завдання

Завдання для заочної форми навчання та здобувачів освіти які перебувають на індивідуальному плані. Мета - формування та закріплення компетенцій в туристичному краєзнавстві. Дати відповіді на всі запитання та підготувати 5 презентацій на будь-які з нижченаведених тем.

1. Поява первісних людей на території Житомирщини.
2. Залишки Черняхівської культури на території Житомирщини.
3. Корчацька культура.
4. Залишки Лука-Райковецької культури на території Житомирщини.
5. Східнослов'янські племена на території Житомирщини.
6. Житомирщина за правління перших руських князів.
7. Поява Житомира та інших міст Житомирщини.
8. Розвиток регіону в умовах децентралізації Київської Русі.
9. Монголо-татарська навала та її відлуння на Житомирщині.
10. Вхідження земель Житомирщини до складу Литовської держави.
11. Особливості життя місцевого населення у складі Великого князівства Литовського. Вхідження Житомирщини до складу Речі Посполитої.
12. Селянсько-козацькі повстання проти польського панування.
13. Житомирщина в роки Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького.
14. Житомирщина за доби «Руїни».
15. Гайдамацький рух на Житомирщині.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк. 15/ 13

16. Входження території Житомирщини до складу Російської імперії.
17. Становлення та розвиток Житомира як губернського центру Волині.
18. Політичне, соціально-економічне та культурне життя Житомирщини кінця XVIII – початку XX століть.
19. Револуція 1905–1907 рр. і Житомирщина.
20. Перша Світова війна і Житомирщина.
21. Українська Центральна Рада і Житомирщина.
22. Житомирщина в роки гетьманського правління П. Скоропадського.
23. Житомирщина в роки правління Директорії.
24. Події II-го Зимового походу на Житомирщині.
25. Становлення радянської влади на Житомирщині.
26. Народне господарство Житомирщини в період політики «воєнного комунізму та «нової економічної політики».
27. Суперечливий характер політичного та економічного розвитку України наприкінці 20–30-х рр. XX ст.
28. Негативні наслідки форсованої індустріалізації та насильницької колективізації. Голод 1932–1933 рр.
29. Адміністративно-територіальне формування Житомирської області.
30. Житомирщина напередодні Другої світової війни.
31. Окупація Житомирщини нацистськими загарбниками.
32. Окупаційний режим на Житомирщині
33. Вигнання німецько-нацистських окупантів з Житомирщини.
34. Основні проблеми та суперечливий характер розвитку Житомирщини в другій половині 40-х – на початку 60-х рр. XX ст.
35. Дисидентський рух і Житомирщина.
36. Стан промисловості і сільського господарства Житомирщини на етапі перебудови (1985–1991).
37. Чорнобильська катастрофа та її наслідки для районів області.
38. Житомирщина в роки становлення та розвитку незалежної України.
39. Основні події та процеси, пов'язані з формуванням нових політичних партій на Житомирщині у другій половині 80-х – на початку 90-х рр. XX ст., їх програми і практична діяльність.
40. Основні проблеми соціально-економічного і політичного розвитку Житомирщини на сучасному етапі та шляхи їх розв'язання.

8. Методи навчання

При вивченні дисципліни використовують наступні методи:

- а) які забезпечують опанування навчального предмета (слухання лекцій);
- б) які стимулюють та мотивують навчально-наукову діяльність (практичні заняття у формі навчальних дискусій, проблемних ситуацій, творчі завдання, пошук і дослідження, виконання індивідуального завдання, тощо);
- в) методи контролю і самоконтролю у навчальній діяльності (поточне опитування, написання модульних контрольних робіт, залік у формі тестових завдань, питання для самоконтролю, у т. ч. через комп'ютерні освітні системи).

9. Засоби діагностики та критерії оцінювання результатів навчання **Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання**

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідас ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк. 15/ 14

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

1) на денній формі навчання – поточний (доповіді на практичних (семінарських) заняттях, підготовка індивідуального завдання, виконання тестових завдань по темі, тощо), модульний і підсумковий семестровий контроль у формі заліку;

За відсутності студента на контрольному заході без поважних причин модуль вважається не опанованим. Перескладання модулів здійснюється у терміни визначені викладачем. Результати модульного контролю доводяться до відома студентів

2) на заочній формі навчання – поточний контроль, підготовка п'яти презентацій та реферату на індивідуальні теми.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- лекція із попередньо запланованими помилками;
- інформаційно-рецептивний;
- ілюстративний;
- репродуктивний;
- евристичний;

Для оцінювання знань здобувачів використовуються наступні **форми (методи) контролю:**

1. Усна (відповідь здобувача на окреме питання теми, бесіда під час розгляду проблемного питання, творчі завдання, виступи на практичних (семінарських) заняттях, захист презентації, виконання тестових завдань, тощо).

2. Письмова (індивідуальна робота, самостійна робота, модульна контрольна робота або тестування (письмове)).

3. Перевірка рівня навчальних досягнень здобувачів з дисципліни здійснюється на основі результатів модульних контрольних робіт або тестування (письмове) та підсумкового семестрового контролю: залік

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5		
5	5	5	5	5	5	30

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12		
5	5	5	5	5	5	5	10	45

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 3)

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T13	T14	T15	T16		
5	5	5	5	5	25

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідас ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк. 15/ 15

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку засвоєння здобувачами навчального матеріалу. Форма проведення поточного контролю під час навчальних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Під час оцінювання засвоєння кожної теми за поточну навчальну діяльність здобувача виставляються оцінки з урахуванням затверджених критеріїв оцінювання для відповідної дисципліни.

Модульний контроль – це контроль знань здобувачів після вивчення логічно завершеної частини навчальної програми дисципліни змістового модуля. Частота проведення цього виду контролю визначається кількістю змістових модулів протягом навчального семестру.

Оцінювання навчальних досягнень та практичних навичок здобувачів здійснюється за 100 бальною системою. Загальна кількість балів за семестр з навчальної дисципліни складається із середнього арифметичного балу за модулі та балів за поточний контроль.

Таблиця
Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90-100	A	зараховано
82-89	B	
75-81	C	
64-74	D	
60-63	E	
35-59	FX	не зараховано
0-34	F	не зараховано

10. Рекомендована література та джерела

Основна література

1. Житомирська область: географічний атлас : Моя мала Батьківщина / [відпов. ред. М. Ю. Костиця]. Київ : ТОВ «Вид-во «Мапа», 2012. 24 с.
2. Житомирщина : історичний нарис : навч. посібник / А. Б. Войтенко, О. М. Іващенко, О. С. Кузьмін та ін. Житомир : «Полісся», 2003. 272 с.
3. Історичне краєзнавство. Напрями та методи історико-краєзнавчих досліджень : курс лекцій : в 2 ч. Ч. 2 / В. Є. Голубко, А. В. Середяк, Р. Я. Генега; МОНМС України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів: ЛНУ, 2011. 305 с.
4. Костиця М. Ю., Кондратюк Р. Ю. Житомир : підручна книга з краєзнавства. Житомир : Косенко, 2007. 464 с.
5. Костиця М. Ю. Рідний край Житомирщина. Київ : Вид-во «Мапа», 2013. 160 с.
6. Лавринович М. І., Махорін Г. Л. Історія рідного краю : навч. посібник для 10 класу середньої загальноосвітньої школи. Житомир : Вид-во «Полісся», 2008. 120 с.
7. Москаленко В., Нечипоренко В. Книга про Коростень. Коростень : «Триада С», 2005. 104 с.
8. Натикач П. І., Сірик Н. Г. Історія рідного краю : навч. посібник для 8 класу середньої загальноосвітньої школи. Житомир : Житомирський ОППО, вид-во «Полісся», 2007. 88 с.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк. 15/ 16

9. Петранівський В. Л., Рутинський М. Й. Туристичне краєзнавство : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 575 с.

10. Українське географічне краєзнавство: теорія, історія, постаті, практика / М. Ю. Костиця. Житомир : Косенко, 2006. 444 с.

Допоміжна література

1. Видатні постаті Житомира / [упоряд. П. П. Михайленко]. Житомир : «Полісся», 2014. 252 с.

2. Горобець О. В. Тенденції зміни клімату у Житомирській області. Кліматичні зміни та їх наслідки на території Житомирської області. *Наука. Молодь. Екологія – 2017* : зб. матеріалів XIII Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, 25 трав. 2017 р. Житомир, 2017. С. 153–157.

3. Державна служба статистики України. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2019 року. Київ, 2019. 83 с.

4. Житомирщина : минуле, сьогодення, поступ у майбутнє : наук. збірник / [за заг. ред. П. Ю. Саух, О. М. Швидак, І. І. Ярмошик та ін.]. Т. 1. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 288 с.

5. Махорін Г. Л. Голодомор 1932–1933 рр.: внутрішня війна в умовах загрози зовнішньої. Житомир : Вид-во «Волинь», 2007. 44 с.

6. Махорін Г. Л. Українська національна революція 1917–1922 рр. та її перебіг на Житомирщині. Житомир : ФОП Євенок О. О., 2017. 208 с.

7. Попович С. Туристичне краєзнавство: генеза, методологія, завдання. *Краєзнавство*. 2015. № 3-4. С. 111–125.

8. Родина Терещенків на Житомирщині : буклет-картосхема. Житомир : Вид-во «Волинь», 2009. 8 с.

9. Стельникович С. В. Житомирсько-Вінницький регіон в умовах нацистської окупації (1941–1944 рр.). 2-ге вид. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2016. 592 с.

10. Стельникович С. В. Український національний рух опору Тараса Бульби-Боровця : історичний нарис. 2-ге вид., випр. і доп. Житомир : Полісся, 2010. 392 с.

11. Цікаве передмістя : мандрівки Житомирським районом: Дениші, Тригир'я, Кодня : буклет-картосхема. Житомир : Вид-во «Волинь», 2016. 8 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Артюх Л. Їжа Полісся. URL: <http://www.polissia.com/yizha.html>.

2. Економічний і культурний стан Житомирської області в XVII–XIX столітті. URL: <http://ukrskr.com.ua/zhitomir/ekonomichniy-i-kulturniy-stan-zhitomirskoyi-oblasti-u-xvii-xix-stolitti>.

3. Житомир в XVIII і XIX столітті. URL: <http://ukrskr.com.ua/zhitomir/zhitomir-v-xviii-i-xix-stolitti>.

4. Житомирська область у період промислового капіталізму (60-90-ті роки XIX ст.). URL: <http://ukrskr.com.ua/zhitomir/zhitomirska-oblast-u-period-promislovogo-kapitalizmu-60-90-i-roki-xix-stolittya>.

5. Житомирські підземелля: правда чи міф? URL: <https://moemisto.ua/zt/blog/proklyattya-zhitomirskih-pidzemel-193.html>.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідас ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-19.10- 05.01/242.00.1/Б/ОК17- 2023
	Екземпляр № 1	Арк_15/17

6. Іващенко О. М. Житомирська земля за козацьких часів (кінець XVI – середина XVII ст.). URL: <http://studentam.net.ua/content/view/7182/97/>.

7. Іващенко О. М. Житомирська земля за часів монголо-татарської навали і литовської доби. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/3397/97/>.

8. Малинський підводний музей. URL: <https://ua.discover.net.ua/locations/malinsky-podvodny-muzei>.

9. Природно-заповідний фонд України. Природно-заповідний фонд Житомирської області. URL: <http://pzf.land.kiev.ua/pzf-obl-6.html>.

10. У Житомирі відкрили пам'ятник морозиву. URL: <https://www.unian.ua/society/778209-u-jitomiri-vidkrili-pamyatnik-morozivu.html>.

11. Чириця І. Музей сотні ремесел. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2644259-muzej-sotni-remesel.html>.

12. <https://moemisto.ua/zt>.

13. <http://nashzhitomir.net>

14. <http://www.oda.zt.gov.ua/>.

15. <http://zt-rada.gov.ua/>.